

Trends, ontwikkelingen en opgaven Waterweggemeenten

PLATFORM31

kennis van stad en regio



Trends, ontwikkelingen en opgaven Waterweggemeenten

Koos van Dijken en Sezgin Yilgin | Platform31 | Juli 2020

Koos van Dijken

Sezgin Yilgin

Platform31, 20 oktober 2020

Managementsamenvatting

Inleiding

Eind 2019 is er een voorstel ingediend bij het ministerie van LNV voor een Regio Deal (Regio in balans) door de drie Waterweggemeenten (gemeente Vlaardingen, Schiedam en Maassluis). Vanuit de behoeften van inwoners, ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden zijn de uitdagingen benoemd waarop men in samenwerking tot betere antwoorden wil komen. Vanuit de samenwerking en de beoogde Regio Deal is ook de behoefte gegroeid naar een verdiepende analyse. Een analyse die ook kan dienen voor verdergaande samenwerking in het kader van het programma Beter Bestuur van de provincie.

Aanpak analyse door Platform31

Op basis van de demografische, economische, sociale, ruimtelijke, duurzaamheids- en bestuurlijke trends en ontwikkelingen heeft Platform31 – op basis van de kenmerken van de Waterweggemeenten – de kansen en bedreigingen voor de drie gemeenten geschetst. Om een scherp beeld te krijgen, zijn de Waterweggemeenten op tientallen variabelen gebenchmarkt met vergelijkbare gemeenten.

Kansen en bedreigingen voor de Waterweggemeenten

De bedreigingen van de Waterweggemeenten zijn: onvoldoende kwaliteit van de woon-, leef- en werkomgevingen die bovendien onvoldoende toegesneden zijn op de toekomst, de omvangrijke sociale problematiek die eerder groter dan kleiner wordt (vooral in Schiedam en Vlaardingen) en de voorzieningen (zorg, onderwijs) noch de duurzaamheid hebben in de gemeenten een kwaliteits- of koploperprofiel. Mocht het ambitieuze woningbouwprogramma in de Waterweggemeenten (+ 11.000 woningen) de komende jaren onvoldoende lukken dan dreigt een krimp van de potentiële beroepsbevolking. Dit zal de economische ontwikkelingsmogelijkheden beperken en de kwaliteit van de publieke dienstverlening onder druk zetten.

De kansen voor de Waterweggemeenten liggen in de ligging binnen de metropoolregio Rotterdam – Den Haag, de clustervorming rond enkele toonaangevende grote bedrijven, de kwalitatief hoogwaardige verkeers- en vervoerverbindingen, de herontwikkeling en doorontwikkeling van de historische binnensteden, het historisch en industrieel erfgoed en de oude industrieterreinen. Omdat de Waterweggemeenten niet ontgroenen, kunnen zij proberen om met de dynamiek, vernieuwingsgezindheid en het ondernemerschap van de groeiende groep jongeren nieuwe impulsen te geven aan de regionale economie.

Goed beleid gaat bepalen of de agglomeratienadelen of de agglomeratievoordelen gaan overheersen

De Waterweggemeenten lopen in de nabijheid van de grote steden Rotterdam en Den Haag het gevaar geconfronteerd te worden met agglomeratienadelen. De nabijheid van grote steden, de goede verbindingen met de (grote)stad, de goedkopere woningen in vergelijking met de (grote) stad, de lage grondprijzen en leegstand trekken minder sterke inwoners en bedrijven aan. Dit gevaar is vooral sterk aanwezig in Schiedam en Vlaardingen vanwege het hoge aandeel sociale huurwoningen. De agglomeratienadelen komen tot uiting in een toename van de sociale problematiek, kwetsbare inwoners, een toename van het onbenutte potentieel, aanzienlijke mismatches op de arbeidsmarkt, overlast, verloedering en ondermijning. De dreiging van de agglomeratienadelen in de slagschaduw van de grote stad kenmerkt de “intermediaire zone” die de Waterwegregio is.

De ligging én goed beleid maken het echter óók mogelijk om de agglomeratievoordelen groter te laten zijn dan de (potentiële) agglomeratienadelen. Een uitgebreide literatuur maakt duidelijk dat goede regionale samenwerking, afstemming en coördinatie aanzienlijke winst kan opleveren. Winst in het effectiever en doelmatiger oppakken van de regionale maatschappelijke opgaven, betere economische resultaten, één procent hogere economische groei en een welvaartswinst van zo'n € 87 miljoen voor alleen al de drie Waterweggemeenten tezamen. Per inwoner een toename van 1.000 euro. En dat jaar in, jaar uit. De Waterwegregio wordt ook wel getypeerd als een “intermediaire zone”. Een zone tussen de grote stad en de periferie waarbij de agglomeratienadelen levensgroot dreigen en de potentiële agglomeratievoordelen niet zonder meer zijn te realiseren.

Intensievere regionale samenwerking om de woon- werk en leefomgevingen te verbeteren

Met voldoende kwalitatief hoogwaardige woon-, leef- en werkomgevingen én voorzieningen (o.a. scholen, zorg, cultuur, sport) kan men aantrekkelijker zijn voor koopkrachtige jonge gezinnen, starters en doorstromers die Rotterdam, Delft en Den Haag te duur vinden of daar geen (grote) woning meer kunnen vinden. Deze instroom met hogere inkomens kunnen vooral Vlaardingen en Schiedam goed gebruiken en deze instroom kan een boost geven aan de lokale economie. De pendel van werknemers die in Schiedam of Vlaardingen tot nu toe geen aantrekkelijke of passende woning vinden, kan hiermee ook verminderen. Hoe beter de variatie en complementariteit is tussen de woon-werk- en leefomgevingen in de Waterwegregio hoe beter iedereen de baten zal oogsten.

Er is een belangrijke kwalitatieve mismatch in het aanbod van bedrijfsterreinen. Er is vooral meer behoefte aan gemengde interactiemilieus, woon-werklocaties, functiemenging (ook in woonwijken) en *third places*. ZZP'ers en kleine bedrijven werken steeds vaker thuis, in koffiezaken of op andere ontmoetingsplekken. In vele steden en gemeenten bevindt de werkgelegenheid zich reeds grotendeels op informele werkmilieus en in woonwijken. De aantrekkelijkheid van monofunctionele bedrijfsterreinen neemt af. Het sterker gaan differentiëren, verbeteren en specialiseren van de monofunctionele bedrijfsterreinen in de Waterweggemeenten kan de aantrekkelijkheid weer een positieve impuls geven.

Versterken van het leren en ontwikkelen in de Waterwegregio

Uit diverse studies blijkt dat de agglomeratievoordelen voor ongeveer de helft verklaard worden uit dichtheid en massa en voor de andere helft uit de kwaliteit van de beroepsbevolking. Er is dus alle reden voor de Waterweggemeenten om gezamenlijk de kwaliteit, variatie en complementariteit van het aangeboden onderwijs op alle niveaus (basis, vmbo, mbo) te verbeteren. Dit maakt het ook mogelijk om het onderwijs, de jeugdhulp en het arbeidsmarktbeleid beter te integreren zodat de effectiviteit toeneemt.

Bedrijven in de regio zien zich genoodzaakt om middelbaar opgeleiden uit het buitenland aan te trekken. Dit duidt op mismatches in de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Door de aanzienlijke instroom van arbeidsmigranten in de Waterwegregio stromen meer kinderen met taalachterstanden het basisonderwijs binnen. Dit legt druk op de kwaliteit van het onderwijs. De economische en technologische trends en ontwikkelingen maken het steeds belangrijker om aan Leven Lang Leren en Leven Lang Ontwikkelen meer aandacht te besteden. De vele banen die nog verloren zullen gaan door de coronacrisis maken deze opgave alleen maar urgenter. Er zijn vele manieren die zich in de praktijk bewezen hebben om het onderwijs te verbeteren (o.a. meer onderwijsvormen en -modules, langere lestijden in de vorm van avond-, weekend- en zomerscholen). De Waterweggemeenten kunnen gezamenlijk hierin veel effectiever stappen zetten.

Verkleinen van de mismatches op de arbeidsmarkt

Voor, tijdens en na de coronacrisis blijken er aanzienlijke mismatches te zijn op de arbeidsmarkt in de Waterwegregio. Dit blijkt uit de vele openstaande vacatures die niet goed vervuld kunnen worden, onvoldoende goed opgeleide mensen om te voorzien in de vervangingsvraag, het grote onbenutte potentieel (ongeveer 25.000 inwoners in de Waterweggemeenten gezamenlijk) en de grote instroom van arbeidsmigranten. Deze kenmerken van de regionale arbeidsmarkt belemmeren de economische ontwikkeling van bedrijven en organisaties en vormen een rem op de economische groei.

De Waterweggemeenten kunnen als vertrekpunt nemen dat de werking van de arbeidsmarkt een *publieke* verantwoordelijkheid is. De vele partijen betrokken bij het arbeidsmarktbeleid (werkgevers, werknemers (vakbonden), UWV, onderwijsinstellingen) behartigen een deelbelang. In het complexe arbeidsmarktveld is alléén de gemeente, de wethouder en het college, de enige actor die het *publieke* belang kan behartigen of zou kunnen behartigen. Niet om de arbeidsmarkt over te nemen maar als gemachtigde regisseur – met liefst enige doorzettingsmacht – om het *publieke* belang aan tafel te blijven inbrengen.

Een sterker en dwingender arbeidsmarktbeleid kan de volgende ingrediënten bevatten. Breng meer samenhang aan tussen de beleidsterreinen 'economie', 'arbeidsmarkt', 'Werk en Inkomen', 're-integratie' en 'onderwijs'. Besteedt meer aandacht aan de kwaliteit en variatie in het onderwijs (vooral ook op vmbo en mbo-niveau),

stimuleer de ontwikkeling van allerlei modulaire vormen van deeltijdonderwijs zodat mensen zich kunnen bij- en omscholen, bevorder het aanbod van leerwerkbanen, erken Elders Verworven Competenties, en ontwikkel met de bedrijven een “vaardighedenpaspoort” voor werknemers om de arbeidsmobiliteit in de sector en tussen sectoren te vergroten. Pak laaggeletterdheid aan met meer, specifieke en informele scholingsinspanningen. Probeer kwetsbare inwoners uit de bijstand te krijgen of te houden met intensieve face-to-face begeleiding, bij-, om- en herscholing, leerwerkplekken, opleidingsvouches, scholingsfondsen, loonkostencompensatie en beschut werk. En tenslotte: dwing als opdrachtgever bij het Werkbedrijf af dat klantmanagers evidence-based werken, nieuwe aanpakken experimenteel toetsen en de effecten van hun aanpakken systematisch monitoren en evalueren.

Bevorder het ondernemerschap

Het ondernemerschap de Waterweggemeenten kan bevorderd worden door onder andere het verlagen van de lasten van ondernemers, ervoor te zorgen dat regels werkbaar zijn voor ondernemers en niet tegenstrijdig, het stroomlijnen van de vergunningverlening, minder belastend toezicht (vooruitlopend op de Omgevingswet), het mogelijk maken van functiemenging en *blurring*, en door een klantgerichte en rode loper aanpak voor ondernemers. Ook kan sociaal ondernemerschap en allerlei mengvormen tussen de formele economie en de meer informele economie bevorderd worden. Ook is het mogelijk om de sociale en maatschappelijke vraagstukken van de Waterweggemeenten te tenderen en daarmee de markt uit te dagen. Dit kan nieuw ondernemerschap bevorderen.

Deze generieke maatregelen scheppen de randvoorwaarden voor de opkomst van nieuwe bedrijven. Nieuwe bedrijven die de bestaande bedrijven uitdagen, scherp houden of zelfs overbodig maken. Zo wordt de vernieuwing en het aanpassingsvermogen van de economie in de Waterwegregio versterkt. Complementair aan dit generieke beleid kunnen de drie Waterweggemeenten ook voor een regionale missie-gestuurde ecosysteembenadering kiezen waarin de economische doelstellingen verbonden zijn met de maatschappelijke doelstellingen. Dit gaat verder dan een focus op bijvoorbeeld clusters, industrieparken, campussen en regionale innovatiesystemen. Met elementen als het versterken van een bestaand cluster, beleidsinterventies richten op de zwakke onderdelen van een cluster of ecosysteem, ruimte geven aan andere partijen dan de overheid en het economisch beleid verbinden met de maatschappelijke opgaven in de regio (bijvoorbeeld verbeteren van de inclusiviteit of het realiseren van de energietransitie).

Nog meer winst van meer samenwerking

Regionale samenwerking kan veel winst opleveren en maakt het mogelijk om de grote maatschappelijke vraagstukken in de Waterwegregio met meer succes aan te pakken. Daarnaast vergroot de regionale samenwerking de mogelijkheden om te leren en te experimenteren. De samenwerkende Waterweggemeenten kunnen van elkaar leren in het sociale domein, de uitvoering van het Participatiebeleid, de binnenstadontwikkeling, het aanpassen, moderniseren en specialiseren van bedrijfsterreinen en bedrijfslocaties. Et cetera.

Vele nota's die in de afzonderlijke gemeenten worden gemaakt (woonvisies, binnenstad, bedrijfsterreinen, economie, cultuur, sport, educatieve agenda, et cetera) zijn gezamenlijk waarschijnlijk met meer kwaliteit en efficiënter te realiseren. Hetzelfde geldt voor de vele activiteiten die ontplooid worden (city marketing, merkonderzoek van steden en streken, ondernemershuis, realiseren van aardgasvrije wijken, prestatieafspraken met corporaties, evenementen, expatdesk, et cetera). Ook dit is een potentiële winst van meer en betere regionale samenwerking die de Waterweggemeenten kunnen nastreven.